

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄՍՏԻՏՈՒԹՅԱՆ
ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ԲԵՐԻՆԵՐԻ

1971

Ի ՎԵՐԱԲԵՐՈՒՄԻ

ԶԻՆՈՒՄԻ Ա. Գ. ԿՐԻՍՏՈՒՄԻ

ՀԵՄ ԱՎԺԻ ՀԵՄ ՃԱՄՊԱԶ
ՀԵՄ ՃԻՆԻՎԻԶ
ՄԷՓԻՍՏՈՓԵԼ

Հ.Ս.Խ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՄԱՅԻՆԱԳԵՐՈՒՄԻ
ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ

1870p

ՍՏՈՒԳՂԱԾ Է 1968

ՄԷՓԻՍՏՈՓԷԼ

ՄԵԾԾՕ - ՄՕՏԱ ԱԻԵՏԱՐԱՆ

ՈՐ ՔԱՐՈՋԵՑԻՆ ՄՇՈՅ ՍՈՒԼԹԱՆ ԿԱՐԱՊԵՏ

ԵՒ ԵՍԱՅԻ ՎԱՐԴԱՊԵՏՆԵՐԸ

Ի 11 ՓԵՏՐՈՒԱՐԻ 1870 Կ. ՊՕԼԻՍ

Տեառինի, տեառարուխի,
Զուռնայ փշիկ, թուխմանուկիկ,
Եփե գաղայ, ու քուլեչայ,
Եղն ի վրէն կը պճպճայ,
Ուտէ ետայ, խմէ ետայ,
Հազնի ետայ, խմէ ետայ...

ԻՐԱԿԱՆ և շօշափելի ճշմարտութիւն
մ'է որ խոտաճարակ կենդանիները՝ հո՛ն
կ'արածին, ուր որ կ'ապականեն. և փո-
խադարձաբար՝ հո՛ն կ'ապականեն, ուր
որ կ'արածին.

Ասանկ ալ Մշոյ Եսայի և Կարապետ
վարդապետները Ազգին քրտնաթոր վաս-
տակոցը մէջ մինչեւ հիմայ լաւ մը յըղ-
փանալնէն վերջը, այսօր առանց երես-
նին երկու ձեռքերնուն մէջ ծածկելու,
յանդուզն անուանարկական հրապարա-

կախօսութեան կ'ելլեն նախ այն քաղաքին մէջ, որուն ազգ. երիտասարդութիւնը՝ խառնուելով կոչելու չժպրհած ատեննին՝ միանգամայն անոր դատողութիւնը իրենց երկասիրութեանը վրայ կը հրաւիրեն :

Երկրորդ, Մշտն էլ խառնուելով կ'անուանեն այն գաւառի հասարակութիւնը՝ որուն շնորհիւ եւայլ ժողովներն ըլլալին՝ նոյն իսկ իրենց ստորագրութիւնովն կը հաստատեն՝ ուրբաթով ծոցնոր երեւոյթի անունն սիւքնախոռոչն ան տետրակին մէջ :

Նազովրեցւոյն ժամանակակից՝ օրէնսդատոյց փարիսեցիներն ու քահանայապետներն ալ այս երկու ընդդէմ Ս. Յովնէրոս պէս ճնճողուկներ քամած և ուղտեր կրլըած ժամանակնին աս ապուրը կ'ուռնէին :

Հապա ի՞նչ կ'ուզես. միթէ անոնցմէ վա՛ր մնան մեր այս Նոր — օրինաց դպիրները, Որք տմաշել ամաշելով տես Պատրիարքին դուռը որչափ ուժգին առիկ'առնեն և ի՞նչ չարիքներ կ'ապառնան Ս. Հայրիկին գլխուն՝ եթէ իրենց օրական սքորէնը հոգալու միջոցը՝ այն է Ա.

ւերտարանի քարոզութեան պաշտօնը քա-
ջարչակով (•) մը իրենց մատակարարելու
շնորհը զլացուիւ։

Ատենք ճիշդ այն աներես պատահելուն
կը նմանին, որք դռներու ջնջելու կոտ-
րելու չափ զարնելէ ետքը՝ ձեռքի դա-
ւազաննին ալ դռնէն ներս խօթելով՝ ու-
րեմի կ'ըլլան, կը կենան։ Կամ սանկ ը-
սենք։ Խառնակներու խանութի առջև կատու-
ներուն պէս՝ մսի լեկելուն 'ի վեր ցաթ-
կըտելով՝ անընդհատ կը ճրվճրվան։

Վայ այն ժողովրդին, որուն բարո-
յականութիւնը կամ հոգւոյ փրկութիւ-
նը կը յանձնուի այնպիսի Եսայեան և Ղե-
ւոնդեաններու, որք աւելի թատերա-
կան ներկայացումներ տալու տրամադ-
րութիւն ունին, քան թէ ցաւիտենակա-
նին արձագանքն ըլլալու։

Եւ ի՞նչ է արդարեւ այն ողբերգա-
կատակերգական նկարագիրը՝ զոր բրած-
էն «Ներկայացում երկուց վարդապե-
տաց Խրիմեան Սրբազան Պատրիարքին»
անունով։

Ոչ ապաքէն այնպիսի խեղկատակու-

Թիւն մ'է, որ Թատերաբեմերու վրայ
անդամ ներելի չէ, Թող թէ եկեղեցա-
կաններու ստորագրու թեամբ հարապարակագրու թեան մէջ :

Պարտքերնին՝ պարտքի վրայ դիզ-
ուած, անօթու թենէն շունչերնին հո-
տած՝ ուտելու հաց չունեցող Սանքիւ-
լօղները՝ տեսէք որպիսի յոգնալից ան-
գիտութիւններ 'ի լոյս կ'ընծայեն, միմիայն
իրենց ցած վրէժխնդրութեանը յազուրդ-
տալու համար՝ բաւական գումար մը վայ-
րապար զոհելով :

Ասկէ զատ՝ « Ճանապարհորդութիւն
'ի Մոլոտովիա » անուն տետրակ մ'ալ ու-
նին եղեր, որ տպել տալու համար ծախ-
քի կարօտութիւն ունենալով՝ իրենց մօտ
պահուած կայ եղեր՝ իբրեւ զբարեկրօն
և զազգիսի կ'սկսէ :

Երեքշաբթիէն՝ ուրբաթէն դլուխ ա-
ռած չունին որ՝ աստորալ հոգը հոգան :
Բայց թող չցաւին՝ տեսածի խըտար ե-
ղանք, զահմէթ չուղեր :

Իշկէմպէճի դաղանընտան՝ դատիֆէ,
ճանֆէս չըգմաղ եա . . . :

Շամախսուլուսը ողջ ըլլայ՝ օր մ'ալ
այդ աղայութիւնը՝ իր արքանեակներու
վը մէկտեղ ձեռք ձեռքի տալով՝ ձեզի
կ'ընեն անշուշտ, օրթալըիսը չըրայի պէս
վառելով ալթ իւսթ ընելու համար . . . :

Շիտակը խօսելով՝ ասոնք աղգերնուս
պզտի ծառայութիւն մը ըրած չեն սեպ-
ուիր, երբ հրապարակաւ ամենուս կ'ի-
մացնեն թէ՛ Ս. Պատրիարքին դէմքը
թթուած է, թէ փորը կիսով չափ դրա-
սեղանին վրայ կը դնէ՝ երբ դիր կը գրէ,
թէ՛ յօնքը կը ճմռէ, թէ՛ յօնից երկայն
և չէկ մաղերը կը քանդէ՝ դետին կը թա-
փէ, թէ՛ յօնից հետ կը խաղայ, թէ՛ ցու-
ցամառը երկնցնելով՝ պինչը կը կոխէ և
կը խառնէ, թէ՛ ոտք ոտքի վրայ դնելով
կը բազմի, թէ՛ աչքերը խոշոր են, թէ՛
ձխախոտի փաթեթը ճկտաձեւ խողովա-
կի մը մէջ անկած՝ կողմնակի բերանը
կառնէ ու զայրագին կրիւք ծուխը կը
ծծէ, թէ՛ ձխամուրճը դորշախայտ պե-
խերի երկայն մաղերուն մէջը կը թաղ-
ուին, թէ՛ մառախլապատ ծուխը՝ Սրբա-
զանին դէմքը ծածկելով՝ իրեն շնչառու-

Թեան միջոցում Սէնայի նման յերկինս 'ի վեր կը ծառանայ, թէ՛ Սրբազանը կը դիւահարի և կը փրփրայ և զայրացեալ սրբտիւ կը դռուայ, թէ՛ գլուխը կը շարժէ, թէ՛ անզուսպ կիրքերով զօրացած՝ սեւ արեան շառագնու թեամբ դէմքը կ'այլայլի, և ամրան եղանակի նման շանթահար և թուխ ամպերով կը մթագնէ, թէ՛ իբրեւ զԱրջ սրդեկոտոր կ'որոտայ, թէ՛ ճակատին մորթը բօնթ բօնթ հեծած կը կըծուի, թէ՛ քթի ծայրը չորեքօրեայ մեռելի մը քթի ծայրի պէս կը սրանայ, թէ՛ սանդրի մատների պէս յօնից մազերը կը ցցուին, թէ՛ աչքերը խոր ընկած, ուղեղան մէջ պտուղներէն կրակ կը ցայլայէ, թէ՛ մութ շրթունքը կապտած չիք պարզ կը լինի, թէ՛ բերանէն խոր մութ թփնների պէս հուր կը բորբոքէ, թէ՛ ներքովգոյ գլխուն ծծմբային հանքին պէս քթէն ծուխը դուրս կուտայ, թէ՛ ատամները ճարտու քարին նման մէկը մէկին զարնելով՝ կը կըծտէ, թէ՛ ձեռքերը ճիգ ետեւ փակած՝ սրունքներէն մինչ 'ի թիկնամէջ կը դողայ, և լկուե-

լով ոտքերը գետինը կը կոխէ, և ծունկերը գինեհարի պէս մէկըմէկ փաթտելով՝ քայլ կը փոխէ, թէ՛ ձեռքերը շեշտակի նման մարդու վրան թափ կուտայ

Այլ բան մնաց : Ո՛ւր են ձեռքի վրայի կոծիծները, հապա ոտքին նասրնները : Ասոնք ի՞նչպէս եղեր մոռցուեր են : Եթէ Սրբազանը ձեզ բաղնիք մը տանելով, հոն ուղածնուդ պէս անդամազննութիւն մը ընէիք, տակաւին ի՞նչ մասեր պիտի ունենայիք համբելու և ի՞նչ ոտկորներ նկարագրելու : Այս կարգի յաջողակութիւններ եկեղեցական բեմբախօսութիւններու չեն նմանիր՝ որ պապանձիք մնաք : 40 տարուան կարգացած Աւետարաններնուդ մէջէն թէ որ վկայութիւն մը բերել հարկ ըլլայ, լեզունիդ կը կապուի և բերներնուդ մէջ չդառնար : Հազիւ հազ եռեքուսու մը անուշատեղը կը կապէք : Եւ Ս. գրոյ խօսքերը մէջ բերած ատեննիդ՝ շրթունքներնեդ փլած պատի քարերու պէս կը թափթրփին : Քանզի առ Ս.յն ընտրուած չէք :

երբ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ դէմ յա-
խուռն և անխիղճ յարձակումներ կրկնան՝
դուք դատալիք զինուորք, ինչ կրնէք
այն ատեն: Վերմակնիդ զլուխնիդ կը
քաշէք, Յովնանու քունը կը խորդաք:

Գեռ մօտ ատեններս կը տեսնաք և
կիմանաք որ Գաթըրճեան մը կը հաշէ,
Մանդակունի մը կը հառաշէ, դուք՝
վարձկան հովիւներ, տաք արեւուն դի-
մացը անցած շապիկներնուդ եախային
սչիլները կը կոտրէք: Անդիէն Չամուռ-
ճեան կը զրպարտէ, Յոյսը կը պարտըկէ,
դուք՝ անզգայ էակներ, մէն մի անկիւն
քաշուած բաշաներնուդ բիրէները կը
քրթւրտէք: Քիւրտերը, Աւշարները ժո-
ղովուրդը կը կեղեքեն, դուք արիւնսար-
բու դազաններ, վանքին դաշտերն ելած
կովերը կը կթէք: Բարբարոսները ձեր
աչքերուն դէմ յանդուգն սրբապղծու-
թիւններ ՚ի դուրծ կը դնեն՝ դուք՝ գայլք
յաւիշտակողք, ծառաստանները բացօթ-
եայ տեղեր նստած հեթան կը ծեծէք: Քը-
թերնուդ տակ խժդժական առեւանդ-
ներ տեղի կունենան, դուք՝ անզուխ և

անտարբեր՝ պարարտ մատաղներ կօրհնէք ու լըրըռտելով կը ճաշակէք ։

Խոտասիրտ հարստահարիչներ՝ աղքատին խրճիթը կը փղցունեն , դժբախտ , անխիղճ և անհոգ , պաղարեամբ հանդիսատես միայն կը կանգնիք ։

Սրբազան Հայրիկին գլխուն , մօրուսին ու պեխերուն մազերը համբընուդ՝ ձեր գաւառի ու վիճակի աղգայնոց ցաւագին վշտերն ու թշուառութիւնները թուելով՝ անոնց դարման մը հայթայթելու ջանքը հոգացէք , որ ձեր ուսերուն վրայ դիզուած այնպիսի ծանր պարտականութիւններ են , որ երբէք չէք կարող վրանուդ նետել առանց ձեր կոչման դէմ ոճրագործէ մը շատ և շատ աւելի մեղանշած ըլլալու ։

Եթէ կուզէիք այդպիսի խայտառակութեան տիպար մը եղող հրատարակութիւն մը ՚ի լոյս ընծայել՝ զոր ական ոչ ետես , և ունկն ոչ լուաւ և ՚ի սիրտ մարդոյ ոչ անկաւ , թող ձեր կենսագրութիւնը հրատարակէիք , ուր ամենայն ինչ կատարեալ է Բայց իմ ծիծաղս ձեր

վրայ աւելի շարժող կէտը այն է թէ՛ կամ՝ ուր ուրեք և իցէ Սահաւարան քաջողելու պաշտօն կը խնդրէք, եւ կամ վանք վերադառնալով՝ իմաստաւոր պաշտօնների վարելու արտօնութիւն մը կուզէք :

Շատ բա՛ն : Ձեմ՝ գիտեր թէ այս վերապատժելի ճիւղները որ հեթանոս ազգաց մէջ քարոզութեան գացին՝ ու ետեւնուն մարդ դրկուելով ետ դարձուցին : Ո՞ր ժամանակ միամտաբար պաշտօն վարեցին, ու անոնց ազօթ քներն ու մաղթանքները բռնաբարուեցան :

Մեր առաջնական նուիրակները՝ աւելի ջինուամաշխի երկայն ընթացքով պաշտօնեայներ՝ քան թէ երկնից ճշմարիտ արքայութեան աւետարանողներ՝ հերիք չէ՞ որ մինչև հիմա պաշտօն, պատարագ ըսելը՝ պատժ, պարտք հասկցեր են :

Մինչև ե՞րբ կուզեն որ յանուն վարդապետութեան ազգը խաբելով՝ անոր արիւնը ծծեն :

Անցա՛ն, անցա՛ն այն ժամանակները :
Ներկայ դարուս մէջ յարգը՝ իրական

արժանիքներունն է, և ոչ թէ սոսկ տիրողաներու տակ ծածկուած մարդամեքեաններու ։]

Հին ատենները՝ մէկ վեղար մը 40 վարդապետ մէկէն կրնձայէր, բայց հիմա 40 վարդապետ մէկտեղ գալով՝ մէկ վեղար մը հազիւ թէ կրնան յօրինել ։

Մենք՝ եկեղեցւոյ ճշմարիտ հովիւները կը սիրենք, կը յարգենք և ամանց պատուականութիւնը ոգւով չափ կը ճանչնանք ։ Սակայն ձեզի պէս ամբարիշտներն ալ հրապարակաւ կշտամբելու ամենեւին խիղճ չենք բներ ։

Եւ ի՞նչպէս ամբարիշտ չկոչեմք Քրիստոսի այն հեղ աշակերտները՝ որ մինչեւ իսկ Ս. Հայրիկի նման անգուգական անձ մը ձրի զրգարտութիւններով նշաւակել կը յանդգնին ։

Ս. յն անձը կըսեմ, որ ընդհանուր ազգին երկու աչացը լոյսն է, սեւազքօղել կը ջանան անկուր լրբութեամբ ։

Զգործած մեղքերու թողութիւն մը ։ Հայրիկը՝ Մշոյ միաբանութեան գլխուն շատ չարիքների հատուցած է եղեր ։

վանքը քանդեր, կործաներ, հիմնայատակ
ընելու մաղմ է մնացեր, ու անոր գոյքը
և կալուածները վատներ, փճացուցեր և
այս հաստատութեան իբրեւ գլխաւոր
Միւններն եղող Եսայի ու կարապետը՝ մո-
խիրի վրայ նստեցուցեր է :

Ենթադրենք թէ՛ կէտ առ կէտ իրա-
ւացի բողոք մը եղած ըլլայ — այդ ամեն
ըսածներնին — , թէ իրաւցնէ վանքին
Եօրէ-Տճէկէ-ը քանդած ըլլայ և միաբանու-
թիւնը շատ վրայ նստուցած :

Արծաթները ժողված, ոսկիները տոպ-
րակը լեցուցած, պղինձները համբառ-
լանմիշ ըրած

Այս լացն ու ողբումը նիւթական հա-
րըստութեանց վրայ միայն ըրած ատեն-
նին, ինչո՞ւ չեն ցոյց տար՝ որ այս ինչ
բարեկարգութիւննին խանգարած, այն
ինչ դպրոցներնին գոցուած, տպարան-
նին ցրուած, թանգարաններնին կործան-
ուած, երկասիրութիւններնին այրուած,
ձեռագիր մատեաններնին յափշտակուած
ըլլալը : Ես ալ ի՞նչ կըսեմ, ատոնք ո՞վ
ցաներ է որ, ո՞վ քաղէ :

Երանդ կը տեսնեմ, ի՞նչ կընեմ: Չնայիս, ապոնք այն տեսակ բարոյական պիտոյքները ծալլած ընդ դրած են, վանքէն ներս՝ արծաթները կուլան. դուրսը՝ ոսկին ու դրամը կողբան. հաշուեցուցակնուն մէջ՝ ծախսի գումարը կ'արտասուեն. նուիրակութեան պաշտօնի մը նիւթական արդիւնքները կը հոլովեն: Վերջապէս հանքաբանութեան վրայ ամենուրեք 'ի ձուոյ ճառելէն չեն կշտանար մեր այս կռապաշտից քուրմերու թուան թուները:

Այս պինդ երեսութեան շրջանին մէջ՝ կեննեն Ս. Հայրիկին խնդրագիր մ'ալ կուտան, ուր կը խոստանան թէ՛ ինչ որ իրենց ըսուի, կամ ինչ գործի որ ղիրենք դրուի՝ ամենայն հնազանդութեամբ պատրաստ են, 'ի մահ և 'ի կեանս:

Կեցէք, այդ չափ առաջ մի՛ վազէք: Մշոյ դաշտերուն մէջը չենք՝ որ շտապով վանքին ձիերը ճաթեցունէք: Ո՛ր մահուան կը պատրաստուիք, երբ վոքը ինչ կշտամբանաց անդամ չէք ուղեր տանիլ:

Դեռ խորագանին ծայրը չտեսած՝ հաւատքնիդ ուտելու ելաք՝ ապերախա ուրացողներ :

Եւ տակաւին ի՞նչ խաղեր պատրաստած ունէիք արդեօք խաղալու՝ եթէ որեւէիդ առնուած ու մօրուքնիդ համբուած չըլլար : Եւ եթէ վարչական շրջահայեաց արժեութիւնը՝ ձեր ակումները մէկիկ մէկիկ քաշելով՝ ձեր գլխուն այն անաղինկալ հարուածը չի տար, որ ձեզի աղէ՛օգտէ, ձեր արքանեակներուն ալ . . . :

Եւ ի՞նչ է այն երկրորդ կէտն ալ՝ որ գործի մը գրուիլ կ'ուզէք :

Եթէ Պատրիարք մը՝ ձեզի համար ֆապրիլաթօր մ'է, որ մեքենաներնիդ ձուլելու համար ուղածնուդ պէս ձեզի մէջ մէկ տեղ պատրաստէ :

Դ՛ուք, որկորապաշտ Ծարաններ, եթէ բառականապիտութեամբ եւեթ ազդիլ ուղէիք, եթէ ձեր կոչման համեմատ խղճի մոօք պաշտօն միայն վարել ըլլար փաշ վաքնիդ, ազգին մէջ ձեզի ոչ հայ կը պակսէր ուտելու և ոչ տեղի աղօթելու :

Դ՛ուք, անարժանաբար Սեւտարանի

ռւսուցիչ անուանեալներ , կրօնից դիմակ-
ներ , հաւատոյ դերասաններ , բարոյա-
կանութեան խաղալիքներ : Չէ՞ք կար-
դար , այն Աստուածային պատգամը թէ՛
« խնդրէք և ոչ առնուք , վասն զի չա-
քաչար խնդրէք » :

Եւ ինչո՞ւ կը զայրանաք աներեւոյթներ ,
Ս. Հայրիկին քով երես չունենալնուդ վրայ :
Ո՞չ ապաքէն նա լաւ կը ճանաչէ իր ձա-
խակողմեան աւաղակները : Փորձեալն՝
կրկին փորձելը յիմարութիւն չէ՞ մի :

Վկայ նոյն իսկ ձեր այն խօսքը՝ որ
լիտօրէն կ'ըսէք սրիկայական տետրակ-
նուդ մէջ , թէ « կը կարծէինք որ Պօլսոյ
մէջ կարմիր ոսկիները կարկուտի նման
մեր գլխուն պիտի տեղային » :

Այդ ուշտ երեւակայութեամբ չէի՞ք
վախնար , որ եթէ իրօք այնպէս ըլլա՞ր՝
գլխիսիդ ջախջախուելու և պատուելու
վտանգի մէջ պիտի մնար :

Բայց ինչո՞ւ վախնան , գոնէ գլխեր-
նուն թէ՛ին ճեպ մ'ալ աւելի բացուած կըլ-
լայ՝ քանի մը « լա՛ծ կարմրուկ ալ հոն տե-
ղաւորցնելու համար » :

Առնավուտին սկզբանցը համեմատ
թէ որ ըսուելու ըլլայ ձեզի, դժոխք
կերթա՞ք. «Մօռէ՛ այլըդ դա՛շ կըռօշ» ըլ
լալը կը հարցունէ՞ք :

Երկու ձեռքերնին ճակատնին դնե
լով՝ հրապարակաւ աշխարհի հրաժեշտ
կարդացող՝ այս երկու ամբարիշտ խա
բուսիկները, արծաթամոլ Ալպանացիէն
ի՞նչ վար կը մնան, երբ իրենց չար և ան
զուսպ կիրքերն շահամոլութեամբ ցա
ծուցանելու համար՝ մինչեւ իսկ իրենց
ներքին մարդն չարաչար և անխնայ սպան
նած ատեննին՝ «Մօռէ՛ կէնէ եազըդ
կուռչունէ՛», կըսեն :

Ձեր անձին նկատմամբ յունկանէ լըս
ուածները՝ դուք ինքնին 'ի վերայ տան
եաց քարոզեցի՞ք :

Վարքերնիդ և բարքերնիդ ի՞նչ ըլ
լալը դրաւոր վկայականներով ապագա
յին աւանդեցի՞ք :

Այդ նորատիպ աղուեսամատենիկով
մշտաբարբառ արձան մը կանգնեցի՞ք,
վրան ալ թիւյ մը տնկեցի՞ք յաջորդ դա
րերուն փողփողելու համար թէ՛ ար

դարեւ սրբուած է ամօթը ձեր երեսէն և
օծումը ձեր ճակտէն :

Զեր բարոյականութեան հայելին այն-
պիսի հաւատարիմ կերպով ստորագրած
էք յանգէտս, որուն մէջ ամեն գաղտնա-
ծածուկ դաւադրութիւններնիդ յայտ
յանդիման նկարագրուած կը տեսնուին :
Վասն զի չիք ինչ ծածուկ, որ ոչ յայտ-
նեցի :

Ո՛վ կարող էր ձեզ այնչափ վատահամ-
բաւել, որչափ դուք զձեզ վատահամ-
բաւած էք՝ ամբիծ և անարատ անձ մը
հրապարակագոյժ ընել կարծելով :

Տիղմերը՝ որչափ ապականիչ ալ ըլլան՝
դարձեալ կրնա՞ն աղամանդի մը բնա-
կան յատկութիւնը ու սեպհական ազնու-
ութիւնը կորսնցնել տալու չափ զայն աղ-
տոտել :

Զէ՛, չեն կրնար :

Ինչպէս չեն կրնար նաև արդարա-
նալ ձեր գործած նախճիրները՝ պատմու-
թեան առջև, թէև հազարումէկ ջատա-
գովական քրտնալիւծ ալ ունենաք :

Կը վատահեցնեմ զձեզ, որ այսուհե-

տեւ ամենեւին ազատ էք, աներկեւան խիզախելու, թշնամանելու, խօսելու, գրելու և գործելու, ինչ որ ձեր բնութեան և ճաշակին յատուկ և վայելուչն է:

Ձի այն օրէն ՚ի վեր, յորում ձեր նախնիք պատկերը տպագրական լուսանկարով հասարակութեան ընծայեցիք, կենդանի մեռեալներ էք ողջմոտութեան առջեւ:

Հայ աչքերը շատ տեսած են ձեզի պէտազգութեան, կրօնի և հայրենեաց նախատինք վասակներ, Մերութաններ, Սուրմակներ, Շմուէլներ, վեստ Սարգիսներ:

Գիտեմք, որ երկրիս վրայ որչափ մարդկութիւնը տեսէ՝ այնչափ մարդկային հրէշներն ալ պակաս չպիտի ըլլան, առաքինի անձանց յարդն ու պատիւը աւելի փառաւոր ընելու համար:

Գազաններուն ամենն ալ պոյնուղչեն ունենար եւ:

Կրից բորբոքը՝ այն աստիճան սաստկացած կ'երեւնայ ձեր սեւ արեան շրջանին մէջ, որ ամեն սահմաններէ դուրս ցատկելով՝ ընդհանրութիւնը ձեր մաս-

Նաւոր նախանձուն և ատելութեանը անպատկառ կը զոհէք, բարբառնչելով թէ՝ « Խրիմեանի ընտրութեան ատեն խենդութիւնը՝ հասարակաց էր » :

Ի շնամական հեռ կուրութիւնը՝ ո՞ր չափ պաշարած է միտքերնիդ ու ոգինիդ, որ Գրիգորեան Մ. վարդապետը՝ Ս. Պատրիարքին ընդդէմ ծիծաղ շարժելու շնորհք մը քաղելու մօտք քրծնութիւններ ընելուն վրայ Բաղաամեան մարդարէութիւններ ըրած ատեննիդ, առջեւնիդ ձեր ձեռքով բացուած մերկանդամ ստութեան խորխորատը չէք նըշմարեր, ուր թաւաղլոր դահապէժ ըլլալով՝ աչքերնիդ, ունկերնիդ կը պատռէք : Բացատրենք :

Դուք կ'ըսէք թէ՝ սրբազանը երեսով կեղծել և սրտիւք չարիք խորհել լաւ գիտէ : Միանգամայն ձեր առասպելաբանութիւնը կը շարունակէք պատմելով թէ՝ « Երբ իրեն ներկայացանք՝ խոժոր դէմքով մի մեզ հայեց, որոյ կանանչ չինիի համատիպ եղող պտուղներէն շանթ և կայծակ կը թարթափէր » :

« Թողումք ասել՝ զկորոտայրն, զգո-
ռայրն, զգիւահարեւն, զփրփրալն, և
զայլ բազում զայրագին գոչումներն որոց
ոչ գոյ թիւ ։

Սա հակասութեան քառսին մէջ՝ մէկ
աչքերնիդ լայ՝ մէկը խնդայ, այս երկու
ստութեան կամ զրպարտութեան մին
անպատճառ պէտք է խոստովանիք ։ Կամ
Սրբազանը՝ երեսօք կեղծել չգիտեք՝ որ
զրպարտած էք, կամ ձեր վրայ ոչ աչքե-
րը խողորցուցած է և ոչ դէմքը Եփեսոս-
ցած՝ որ ստած էք ։

Սա երկու տեսակ հապտումն որը կ'ու-
զէք կլլեցէք, ապա թէ ոչ ձեզի հաճամբ
կ'ընենք ։

Այլ առակ լուարուք ։

Երբ Սրբազանին կը ներկայանան՝ խո-
նարհաբար յետոյ յետոյ դնալով՝ մէկ մէկ
աթոռի վրայ խասխաթի⁽¹⁾ կ'ըլլան՝ խոստով-
նելու ։

(1) Արդարեւ կ'ուզէի հոս անարգական
բառեր գործածել ։ Ատոր համար չեմ սրբա-
նար ։ Բայց չեմ ալ ուզեր որ մեր անպիտան-
ները՝ այս Խաչիւթի բառը՝ իբրեւ նախատա-

նայելով Բագրատ անաշուխեամբ, և առանց աչքերնին վեր առնելու՝ Որբազանին գլխէն մինչեւ յօտս մազերը կը թուեն, կը ձեւեն, կը չափեն, և այնպիսի մանրակրկիտ սուր տեսութեամբ կը նկարագրեն, որ տակէրօտիպը կը հիացնեն:

Միասխոտի բաթեթը՝ լաւ մը կը դնեն, ու անկից ելած ծուխը՝ ֆիզիգական, բնազանցական, երկրաչափական և մաթեմատիգական հաշիւներու տակ կը ձգեն, ծխամորճի վիճակը, դիրքը ձեւն ու կացութիւնը կը քննադատեն և այս

կան նշանակութիւն ունեցած կարծելով՝ իրենց բերնի խօսքերուն կարգը ինչ բան ունենալուն վրայ զարմանան, զի այս պարբերութիւնը՝ իրենց գրուածքէն քաղուած՝ հաւառօտութիւն մ'է, թող գիտնան ուրեմն, որ այս բառը ճիշդ նստիլ կը նշանակէ՝ Յուարէն + ալի + ալիս բառէն ելած, որ «նստէ ար» ըսել է:

Ասլ՝ այնպիսի աղճատեալ բառ մ'է, որ աճիկերէնի եւ ռամկօրէնի մէջ միանգամայն նխադր կը գործածուի, ասոնց պէս ալիս անձերու համար:

ամենը՝ առանց աչքերնուն պոչովն ան-
գամ նայելու, և ի նշան ակնածութեան
գիտէ՞ք ի՞նչ կրնեն (խօսէ Տառակ, խօսէ,
բերնիդ քիրա՞ կուզես) :

« Կարապետ վարդապետը ձեռքը պե-
խերուն տարաւ ոլորեց, հագեց, հըն և
ասեց, « չէ՛ք, չէ՛ք, և « չէ՛նք չէ՛նք »
և « չէ՛ք, չէ՛ք » :

Ահա և խօսք ձեր իսկ յայտ առնեն,
դի և դուք ի քրթաց անտի նոցա էք :

Հոս ակնածութիւնը՝ իր քրդային
մեկնութեամբը լրբութիւն նշանակելու է :

Խարդաւանութեան օրինակ մը :

Սերաստիոյ վիճակէն հաւաքած ստակ,
ներնիդ Պօղոս պատրիարքին ամենայն
հաւատարմութեամբ և որդիական հնա-
զանդութեամբ յանձնելուդ վրայ Ս.
Հայրիկը ձեզի « չէ՛ք » գանգատներ ուղ-
ղած ատեն տեսէ՞ք կեղծաւորք, թէ ի՞նչ
կը պատասխանէք :

(Կարապետ), « Այն ստակները Պօլիս
Մուխասթայի տուեցի և Պատրիարքին
ինձ տուած ստացագիրն ալ վանական
Ժողովոյն արդէն տուած եմ, որուն ա-

տենապետ և ատենադպիրն ալ ձեր ձեռնասուն և ծոցասուն աշակերտ՝ Գարեգին վարդապետն էր ։

Եթէ ձեռնասուն վարդապետ մը՝ ծոցասուն ալ պէտք է ըլլայ , դուք որո՞նն էք արդեօք ։

Ինծի մնայ նէ՝ մէկ կողմէն ձեր երկուքի մտերմութեանը ու իրարու հետ ունեցած սերտ կապակցութեանը նայելով , և միւս կողմանէ բնութեան ձեզի շնորհած յարմարագոյն տրամադրութիւնները նկատելով՝ խիստ հաւանական է որ այս մասին օտարի պէտք չունենաք ։ Սէկ զմէկու ձեռնադիր և ծոցասուն կրնաք ըլլալ , ինչպէս և եղած ալ ըլլալու էք , եթէ ասի՝ ձեր օրինաց վարդապետութեան մէկ անժխտելի յատկանոնն է ,

Ահ , լաթերով սատանաներ , փիլոն հագած կատուներ , ի՛նչ մեքենական հնարագիտութիւններ կը պարունակէ այս կէտը ։ Կէտ մը , որ մէկ հատիկ թարգման կրնայ կանգնիլ ձեր ամեն ելլալի գնացից ,

Բայց նախ՝ այս կտորին վրայ մեր

յարձակման իրաւունքները պարզենք ,
 և ապա տոսրակին երեսը վրան դարձու-
 նենք :

Արդ՝ ինչո՞ւ յանիրաւի նախատենք վա-
 նական մը՝ որ իր վանահօր հրամանաւը
 նուիրակութեան ելլելու դժեշտ պաշտօ-
 նին յանձնառու կըլլայ :

Ինչո՞ւ մեղադրենք վարդապետ մը՝ որ
 Կ. Պօլսոյ Պատրիարքին կամայցը կըհնա-
 զանդի (Ստտուած պակաս չընէ ասանկ
 Հնազանդ տուտունները) , այնպիսի պար-
 տականութիւն մը ճանչնալու համար , որ
 եթէ մերժելու ըլլար՝ մինչեւ հիմա շա-
 տոնց քօյիւն մէջ ոսկորները պիտի փրտ-
 տէին :

Այս չէ՛ խնդրոյն արտաքին կեղեւք
 մատրապաղներ :

Իսկ ներքին պարտիզ բնազններնք մէկ
 անգամ՝ և տեսներնք թէ ի՞նչ թիւնաւոր
 հիւթեր կը պարունակէ իր մէջը : Ասոր
 համար ալ երկար աշխատութիւններ
 պէտք չեն :

Ընթերցողք կրնան ինքնին խմատա-
 սիրել հետեւեալ հինգ հարցումներէն ,

որոնց մէջ կամփոփուին համանդամայն պատասխանիք և վճիռ :

1. Պօղոս պատրիարքը ինչէ՞ն պէտք էր գիտնալ՝ որ Սեբաստիայէն իրօք բաւական ստակ ժողոված էիք :

2. Ի՞նչ հաշւով կրնար իմանալ՝ այդ գումարին որքանութիւնը , և իր առնելիքի հէվալէին թըփաթըփ գալը :

3. Ո՞ր հոգւով կարող էր մարգարէանալ այդ գումարը ձեզ մօտ պատրաստ ունենալնիդ :

4. Ի՞նչ իրաւամբ կրնար ձեր վրայ բռնանալ մուգաթայի մը պարտք ձեզի հատուցանել տալու համար :

5. Ի՞նչ պատասխանատուութիւն կրընայիք այս պատճառաւ ձեր վրայ հրաւիրած ըլլալ թէ նիւթապէս և թէ բարոյապէս :

Գիտէ՞ք , քանի՛ քանի՛ քսու ակնկալութեանց և ինչ ինչ օգդ ապագութեանց ենթակայ է ձեր այս 4-4-3-3-իւն , որուն հէմ ալան բիւշման , հէմ սաթան :

Հիմա տեղն է որ մամուս տարուան մնացած առած մը կայ՝ անիկա քչենք :

Գողը՝ գողէն գողացաւ,
Աստուած տեսաւ զարմացաւ .

Տէ՛օ անիրաւ պրզպրզուկ,
Պօղոսն ուսկից իմացաւ :

Շամախսուլուպի Փապրիքայի խու-
մաշներուն թախիտը հրաշք մ'ալ :

Իսլանու գիւղի անցքը, Մշոյ աշ-
խարհի խռովութիւնը, Ս. Կարապետի
վանից մէջ պատահած աղետալի յեղա-
փոխութիւնը մէջ բերելով Ս. Հայրիկի
Խաչի-Նի-ը, հողւոյ Խաչի-ը, բարոյա-
կանին Խաչար-Նի-ը, վերջապէս եօթնէն
անդի Վահոյ-Տեղերը, այս ամենայն չար-
եաց եղելոյ պատճառ համարած և աշ-
խարհի աղացոյցերով հաստատած միջոցին՝
Ս. Հայրիկը ասոնց մէջէն առանց հովիտ
մը՝ որ նշանախեց մի է, կարենալ ուրա-
նալով՝ իբրեւ զլջման դաւանութիւն աշ-
մենամտադիր լռութեամբ կէտ առ կէտ
ընդունելով կապատէ, որ խոստովանահայր
վարդապետը դաւանանքը վերջացնէ . և
ի վերջոյ Ս. Հայրիկը մեղսաշարին դաւ-
նալով՝ իբրեւ անձ Տեղ-Ս. Խաչի-ը այսպէս
կը պատասխանէ :

« Տօյ անիրաւ , հապա դու քո արած չես ասեր » :

Տետրակին մէջ մէկ քանի հարիւր տող բան շարունակուած կը տեսնամք , իբրեւ Սրբազանին երեսն 'ի վեր լրբարար ամբաստանուած այնպիսի մեծ պահքէն երկայն լպիրշ լուտանաց շարք մը՝ որուն դէմ պարզ ունկնդիր մը անգամ անհնար է որ անտարբեր լուռ կենար :

Բայց հրաշք մը ինչեր չգործեր :

Կ'ըսուի թէ՝ գիշերանց գողերը տուն մը մտած ատեննին , քնացողներուն վըրայ մեռելահող կը ցանեն , որպէս զի քններնին թանձրանայ՝ մինչեւ որ իրենք գործերնին տեղաւորցնեն : Կամ որ նոյն է : Օգգապաղները եղջերափողի հրնչման ոյժովը «էյրճէր» աչքերը կը կապեն , որպէս զի իրենց խաղին պատրանքները չյայտնուին :

Արդեօք , սինեօր Եսայի և կարապետ տիրադաւները՝ ինչ հնարք բանեցուցած են նոյն միջոցին որ Ս. Հայրիկը՝ աչս ունի՝ և ոչ տեսանէ , ականջս ունի՝ և ոչ լսէի պէս սուսիկ բուսիկ նստեր ժամե-

ըով ասոնց անլուր հայհոյութիւնները մըտիկ կ'ընէ առանց քիթն անդամ խընջելու :

Կարծեմ գէշ չըլլար՝ եթէ նոյն զրախօսութեան համառօտագիծ պատկերը հոս գնելու ըլլանք՝ ընթերցողաց յայտնելու համար անանկ մեծ առասպելահիւս ստութիւն մը որ եթէ իրաւ ըլլար, արաստոյ քարերն իսկ պիտի ճաթէին :

Լսենք ուրեմն և 'ի միտ առնենք :

« Հայրիկ, երբ մենք իզմիր գնացինք, հոն ալ քէօ մատ խաղցուցիր . . . »

« Խաբէութեամբ մեզ վանքէն դուրս հանեցիր՝ որ խաղդ խաղաս . . . »

« Կարելի՞ է բան էր վանք դառնայինք, որ ձեր ներկի կարասը կոտորէր . . . »

« Կարասպետ վարդապետէն տեղեկացանք (մէխանաճիին շահիտը՝ պօղաճին) որ ձեր Սրբազնութիւնը՝ թմբուկը ձեռքը առած, ամենօր վանքի միաբանութեան հետ ջուռը կը խաղայ և վանցի տղայոց հետը փատուկը . . . »

« Զեր Սրբազնութիւնը՝ Պօլսոյ Պատ-

բիարք որոշուեցաւ, չեմ սխալիլ ասել
 ոչ այնքան բաղդի և յաջողութեան մի-
 ջոցաւ, որքան Հայ ժողովրդոց անվոյ-
 թութեան, մեղքը փանոսեանի ճիտը,
 (ապաճի քէպէճի, փանոսեան նէճի) ընդ-
 հանրիցի համոզումը յարգել պէտք ե-
 ղաւ, վասն զի խենդութիւնը հասարա-
 կաց էր (Հասանին քիւֆիւրը՝ հիմայ հոս-
 խունկի տեղ չա՞նցնիր մի) ապա թէ ոչ
 փոքր բան էր, որ ձեր Սրբազնութիւնը
 դէպ ՚ի Պօլիս եկած միջոց՝ կարին քա-
 ղաքի մէջ գտնուող Դիոս և Հերմես կը-
 ոոց քուրմերը՝ ձեզ դիմաւորելով Պօղո-
 սին և Բառնաբասին չզոհած մատաղները
 ձեզ կը զոհէին, (աչուրնիդ կօզիկ օղ-
 լուն չիյտէմինչը ըլլայ) և Պոնտոս հա-
 սած միջոցը՝ Պոնտացի կոյսերը և երի-
 տասարդները (ծերերու հետ կարծեմ
 բնաւ դործ չունիք) ոստովք և ձիթեն-
 եօք՝ ունանանց ասելով՝ ծաղկազարդիտո-
 նը՝ նոյեմբեր 24 ին կատարեցին. (համ-
 բերութիւն կը մաղթեմք Հայրիկին) և
 Պօլսոյ երիտասարդները (կէնէ՞մի գայ-
 մադ) խաժամուխ բազմութիւն (բիւֆն

էք կերեր) ձեր դիմաց ելած նոյն անձ-
րեւին միջոց՝ երբէք կարելի՞ բան էր՝ որ
սուրբ աստուած, սուրբ հրեշտակ, սուրբ
աւերիչ՝ սուրբ կարապետի վանից, որ
հարեր կործանեցեր (վիշապներու գը-
լուխն ջախջախեցեր) և բարձրացար յա-
թոռն Պատրիարքութեան կ'երգէին ։
Բայց անոնցմէ այն խուռն բազմութեան
բորոտներէն (դուք քան զամենը գոսոտ
և խոցոտ) և ոչ մի մարդ ձեր երանա-
կան շնորհաց հաղորդակից եղաւ և ձեր
Սրբազնութիւն՝ ոչ առ այլ ոք առաքե-
ցաւ, բայց առ վարսագեղ վարժուհին
Պոնտացի, որ Պոնտոսէն հետդ բերելով՝
(չ'ոչ աւանակներ, չ'ոչ, չ'ոչ) դրած
էք պեկնոտ երես ժամկոչ Մարգարին
տունը՝ (հիմայ Մարգարը մեռաւ, պէք-
նի մը պէտք է կըլլա՞ք) որ յաճախ Պատ-
րիարքարան գալով՝ ձեզ պաշտում է յա-
մենայն անձնէ իւրմէ և յամենայն զօրու-
րութենէ մտաց իւրոց (որդնալից լիցի
այն գարշելի բերան . . .) ։ Մի ամիս ե-
ղաւ՝ Պօլիսը եկած բարձր լեռը չմնաց՝
որ Գողգոթայ չերեւակայեցիր, նաւա-

տորմիղները՝ երկան և հաստ գերան չը
մնաց՝ ամեն օր խաչ կենեա, հայեր ձեր
փառաւոր յարութեան կ'սպասեն, թե-
րեւս իրենց յոյս դէպ 'ի աղատութեան
և հոգւոյ փրկութեան գաղաթը վերա-
ծես (ասի կայիափային մարդարէութիւնն
է) ջրաղացն ի՞նչ մոքի, ջրաղացսան
ի՞նչ մոքի . . . : Հայերը ի՞նչ կը յուսան
ձեզմէ. դուք ի՞նչ խելքի կը ծառա-
յէք . . . » : (Սյս ալ Յուդային մատնու-
թիւնն է) :

Ո՞վ կը հաւատայ որ ասոնք՝ իրաւցնէ
ըսուած և լսուած բաները ըլլան : Քիչ մը
բնական խելք կօգտէ հասկնալու համար
թէ ի՞նչ շինովի առասպելաբանութիւն-
ներ են ասոնք, և ի՞նչ հոգւոյ տէր մարդ-
կանց վիժած ստորոգելիք : Բայց և այն-
պէս այն արդար և փիլիսոփայական խօս-
քը՝ զոր Հայրիկին բերանը դրած էք-թէ և
բոլորովին սուտ է և զրպարտութիւն-
մեր և բոլոր ընթերցողաց կողմէն ձեր
ճակտին զարնելու համար, կրկնելիք
պատասխաննիս է թէ՛ դուք անիրաւ-
ներ, հապա ձեր ըրածներն ու թողած-

ները չէք ըսեր: Դ՛ուք, որ զայլս կամ
բաստանէք, կը դատէք, և բարոյապէս
'ի մահ կը մասնէք, միք են արդեօք ձեր
դործերն ու արարքը: Հայրիկը՝ գոնէ
ձեր մարդկօրէն մէկ սխալանքն ալ չք
գտաւ որ ձեզի յիշեցնէր այդ երկարա-
պատում՝ բաշաղանաց միջոցին՝ երկուոր-
եակ Հրեշտակք 'ի մարդկանէ . . . :

Գոնէ չմտածեցի՞ք մէկ անգամ որ հը-
րատարակութիւն մը՝ որչափ անճոռնի,
փցուն և գծուծ ըլլար՝ դարձեալ անշուշտ
հետաքրքիր ուշադրութենէ չկրնալով
վրիպիլ՝ պիտի խայտառակուէր հրապա-
րակաւ օր մը՝ ինչպէս այսօր խայտառակ-
ուեցաւ այն գիտաւոր ստութեամբ իբ-
րու թէ զամենայն բանս այսօրիկ ասա-
ցաք տու սեամ դրանն պատրիարքի՝ և
նա լռեաց, ծան չխան:

Էյի եալան՝ պու եալան, ֆիլի եութ-
թու պիր երլան:

Շապիկ փոխենք:

Դուք կըսէք թէ Ս. Կարապետի վա-
նից Ս. ոսկին Կարին Պօղոսի կին կերաւ
և մարսեց:

Թէ որ վանքը՝ իրաւցնէ այնչափ ոսկի ունի որ այս տեսակ շռայլութիւններու անգամ դէմ կուտայ, դուք, գո՛ղ և աւաղակնե՛ր, ուրեմն ի՞նչ խղճով ասդին անդին նուիրակութեան կ'եղնէք խեղճ ժողովուրդը կեղեքելու, այնպիսի արուեստակեալ ձեւերով՝ որ մուրացկաններն անգամ կը սօթտէք :

Վերջին անգամ Զմիւռն, Պօլիա և Մօլտօվալաքիայի կողմերը շրջագայած ատեննիդ՝ այդ հշարտութիւնները որ հիմայ կը խոստովանիք, թէ որ ժողովրդին ալ վեհ յնարքարողած էք, ալ ինչո՞ւ ուրեմն արդեանց սովէն տաղնապելով կը տրտռաք, ժողովրդոց կրօնասիրութեան, ազգասիրութեան վրայ, և յանիրաւի կը բամբասէք ազգին նկատմամբ ինչ ինչ բնաւորութիւնները՝ զոր դուք կ'ստեղծաբանէք օրինակը ձեր անձէն միայն առնելով : (Ալէմի նա՞նը պիլիբօսին, — գալպիմ կիպի) :

Կամ ազգին վրայ բարդած այդ ձրի գրպարտութիւններնիդ սուտ է, և կամ վանահօր մը շռայլութեան վրայ ըրած

ամբաստանութիւննիդ :

Այս երկու կէտին որն ալ ըլլայ նէ ըլլայ, դժուար լեռան վաստակներ, ամենեւին չէք կրնար ինքզինքնիդ արդարացրնել :

Ո՛ր կողմը դառնաք, դարձեալ տիղմերու մէջ թաթաւելէն զատ՝ ուրիշ ճանապարհ մը չէք կրնար գտնալ, ճիշդայն ծովամոյն եղողներուն նման՝ որք որչափ ալ իքներուն հետ մաքառին, այնչափ անդունդը աւելի շուտով գահավիժելու վտանգը կը վաղվաղեն :

Բանդագուշանք մը :

Քիչ մը յառաջ՝ Սրբազանին թէեւ շատ ըսելիքներ, կ'ունենան, բայց կը լըռեն, ինչու որ միջոցը չէր ներքեր կ'ըսեն : Ետքերը՝ միջոցներու չեմք գիտեր ինչ փոփոխութիւն կ'ըլլայ՝ որ մինչեւ իսկ եալը — չարխընիի հայհոյութիւններ բերնեղնուն անխտիր դուրս ժայթքելու ամենեւին երկիւղ մը չեն կրեր :

Ասանկ ամբաստաններ ունենալու համար մարդ քրթերէ պատուաստուած ըլլալու է . . . , որ միլիոնաւոր ժողովուրդ ներ-

կայացնող Պատրիարքի մը երեսն 'ի վեր
երբայեցարար բաշաղեն, « վայ դայ Հայ
ազգի գլխին, որ դուք էք Հայ ազգի
Պատրիարքը . . . » (վայը ձեր գլխին,
ձեզ ձկնողին, ձեզ կաթ ջամբողին, ձեր
ոտքերն առաջին անգամ վանքէն ներս
խօթողին) : Եւ դու Հայրիկ՝ պիտի մեռ-
նիս, դու որ շատ մարդիկ 'ի զուր զոհե-
լով՝ խոր գերեզմանի գիրկը գլորեցիր,
նոցա կեանքը ցաւօք և հեծութեամբ » :

Եթէ այդ՝ այդպէս ըլլար, դուք մին-
չեւ հիմայ շատոնց գերեզմանական Խաչ-
Խիւի պէտք է ըլլայիք :

Դուք ինչո՞ւ ապրիք՝ ծնունդք իժից,
բնութեան ժանտախտներ :

Թող մնան կ'ըսէ գերագոյն հեղինա-
կութեան մը անսայթաք օրէնքը . — Ա-
տանկները՝ 'ի յաւիտենից արգիլեալ ա-
պաշխարող մարդկութեան շղթայները
կրծող մուկներն ու օձերն են : Թողնելու
է որ կրծեն :

Հետաքրքրական :

« Սրբազանը դառնալով դէպ 'ի կա-
րապետ վարդապետ՝ ծօ անիրաւ, դեռ

կը խօսիս, հըն, խանէմ, խանէմ, և ձեռքը տանելով դէպ 'ի գրապան, խանէմ, ինչպէս ես խանէմ. վարդապետը ըսաւ, ծօ՛ տէհ, հանէ տեսնենք, ի՞նչ է հանածդ, որ կը բղաւես տա՛նձ է թէ խնձոր. Սրբազանը դարձեալ գոռաց, — Հանեմ թէլէկրափի թուղթը՝ որ Մշոյ ըէյիսներուն հետ միանալով՝ թէլը քաշեցիք, Տեղապահ Սրիստակէս եպիսկոպոսին թէ՛ մենք խորիմեանը՝ մեր երկրին և վանքին առաջնորդ չենք ուզեր, չէ՞ ըստորագրութիւն է դրուած թէլի թուղթին մէջ, ինչպէս ես որ խանեմ գուրս, հան ըսաւ վարդապետը, ձեր սուտը, ուղիղը՝ այդ տեղը յայտնի կը լինի : Տէհ, հանէ, տէհ հանէ տեսնենք իմ ստորագրութիւն կա՞յ ան թղթին մէջ՝ թէ ոչ, ես նոր ձեզ հետ կը խօսիմ : Սրբազանը տեսնելով որ իր ստութիւնը պիտի խայտառակի, վասն զի վարդապետի ստորագրութիւնը չկար թէլի թուղթին մէջ. մէկէն խօսքը փոխեց, էյ ըսաւ, դու չէ՞ր ըէյիզներուն գրգող հա՛ն, — վարդապետը ըսաւ, աղէ՞կ է՝ թէլը թողու-

ցիր, հիմայ ալ կ'ըսես ըէյիսները դու
քրդուցիր . . . :

Բացայայտենք :

Այս տանժիկութարանութեամբ Ս.
Հայրիկը՝ այնչափ պարզ անձ մը կուզեն
ներկայացնել հասարակութեան իրենց
խամխալադ խելքին նժարովը՝ որ իբր
հեռադրական նամակի ստորագրութիւ
նը չգիտնար թէ՝ նամակագրին ինքնա
դիր ստորագրութիւնը չկրնար ըլլալ :

Եւ այս ինքնաստեղծ պարզութիւնը
չինձու տախտակութեան մը փոխարկելով
կուզեն այնպիսի անուանարկութեան մը
ելլել, որպէս թէ որբազանը ինքը՝ ան
խոհեմաբար իր խօսքովը տեղիք տուած
ըլլայ :

Ո՛ւր ենք անմիտներ, ո՛ւր ենք . Պօլ
սոյ հասարակութիւնը՝ միթէ ձեր վան
քին հաւերը կարծեցիք, որ ալիւալի ով
մը խափէք :

Ո՛վ ըսաւ ձեզի, որ հրապարակախո
սութեան ասպարէզին մէջ ատանկ էազ
ճաներ կան, լո՛ւ զար եէր-ի-դ :

Ձե՞ք գիտեր, և չե՞ք լսած, որ հոս

էշերն անդամ եղանակով կը զուացնեն :

Ձեր անթիւ յոռութեանց մէջ՝ գէթ պատմական օրէնքն եթէ յարգել գիտնայիք՝ վրանիս կը մնայիք : Միթէ ամեն զեղծումները՝ ձեզի համար , ձեզի հետ , ձեր հեղինակութեամբը սրբազործուած ու նուիրադործուած են , ի՞նչ են :

Երբուրնցած էք արդեօք , ամեն տեսակ ծայրայեղութեանց մէջ Ս. կարգի դերակատարներ հանդիսանալ :

Ուխտած էք ապաքէն ոչ ուտել և ոչ ըմպել՝ մինչև սպանցէք բարոյական անձնաւորութիւննիդ , որ արդէն հոռեալ իցէ , քանզի աւելի քան զոտանամէ եայն է :

Մշոյ խնդիրը՝ Ոսմանադրութեան տարեկից ըլլալովս հանդերձ՝ թէև քանիցս Աղգ. վարչութեան ծանրատաղ տուկ զբաղմանց մէջ փիւսկիւլլիւ պէլայի պէս քիչ մը քիչ խոչընդոտներ յարուցած չէ , բայց և այնպէս՝ ամբողջ ազգի մը գլուխ չի կրնար ուտել :

Դուք և ձեզիպէսները միայն ասանկ պարագայներու մէջ՝ ուշ կամ կանուխ

էշ—նահատակներ կը լլաք անշուշտ, ինչպէս ձենէ առաջ եղածներն ու ձենէ ետքը ըլլալիքներ շատ համրած և պիտի համրէ տակաւին ազգային անաչառ պատմութիւնը :

ըդարեւ էշ է այն մարդ՝ որ իր դիմացինը իշու տեղ կը դնէ . այնպիսին է որ երկրիս վրայ ամեն ատեն իրեն համար նորանոր փորձութիւններ պատրաստելով, դէպ ՚ի կորստեան անդունդը փօշի մը կը վազէ, և յանիրաւի տրտունջներ կը բառնայ երեւակայական բազդի, պատճառանաց և պարագաներու դէմ՝ երբ չարաչար սատակման կը մատնէ ինքզինքը՝ բիւրանգամ նշովելով զաշխարհ ու իր անձը, որոնք խիստ անմեղ գործիքների պէտք էր դատուէին նախախընամութեան շնորհած անձնիշխանական սուրբ, արդար և անսխալ օրինաց առջև :

Յիշեցէք այն առածը՝ որ կըսէ, «էտէն՝ պուլուր տիւնեասը տըր» :

Սասնկները՝ վաղը մէկայն օր քիչ մը նեղի գալու ըլլան՝ ի՞նչ զրպարտութիւններ և ի՞նչ գանգատներ չեն բարդեր

խեղճ աղգին դւխուն , իրենց վիճակը՝
ամենուն աչքին առջեւ դնելով , բամբ
բասելով և մեղադրելով Հայութիւնը՝ որ
իրբ թէ իր եկեղեցականները այն աս-
տիճան թշուառութեանց և տառապա-
նաց մէջ թողուցած ըլլայ : Միանգամայն
չխոստովանելով բնաւ թէ՛ արդեօք իր-
քան պատճառներ սրուած են իրենց
կողմանէ՝ մինչեւ որ ինկած են այդ դրոյն
մէջ , զոր անոնք ուրիշներու համար փո-
րած ու պեղած էին :

Առակ մ'ալ խօսինք , իբրեւ յար օրի-
նակ սա ներկայ խնդրոյս :

Ազահ մարդուն մէկը՝ օր մը ծովե-
ղերքը պտրտելու ելած , տեսաւ որ նա-
ւէ մը խիստ երկայն և հաստը « երէն » « եր-
էն » ահագին փայտեր ցամաքը կը հան-
ուէին , երկու աչքի արալը ինչպէս ը-
րաւ չըրաւ , վերջապէս յաջողեցաւ ա-
նոնցմէ հատ մը գողնալով օմուղը շալ-
կած՝ ցամաքին դէպ 'ի ետեւի կողմը ե-
լած լեռնէն 'ի վեր փախցնելու :

Սյնալիսի խիստ ծանր բեռի մը տակ
ճնշուած՝ սիրտն ալ ահ ու դողի մէջ ,

մագլցելով դէպ ՚ի վեր ելած ատեն՝
 ծնկուընները դողդողալով, շունչը կտրած
 տապախառն արեւուն խորշակներէն ալ
 նեղուելով՝ մինչդեռ արիւն քրտինք կը
 թափէր, և մահուան դողը կը դողար,
 յանկարծ աչքերը դէպ յերկինս բարձ-
 րացնելով՝ «Սատուած իմ, ըսաւ. կը
 տեսնաս անշուշտ իմ տագնապներս, ու-
 ըմն կաղաչեմ այս քրտունքս — որ «է՛կ
 պէս կը վազեն — մարտիրոսաց արեան
 հետ խառնես » :

Ըստ սմին օրինակի, մեր այս երկու
 փանրաման երն ալ՝ իրենց շշուռ — չ դործքե-
 րովը՝ Ազգի մը գլխուն պատիժ ու պա-
 տուհաս կտրելու համար՝ խաներուն պու-
 ճախը մնալնին, անօթի սրտակելնին, ճա-
 նապարհորդային նեղութեանց հանդի-
 պելնին, կշտամբանաց և հալածանաց
 արժանանալնին, զրկանաց տոկալնին,
 անհրաժեշտ ամբաստանութեանց մատ-
 նուելնին, վերջապէս այս կերպով բէր
 բէրուչան ըլլալնուն նախապատճառները՝
 թող իրենցմէ փնտռեն, ուր պիտի տես-
 նեն անշուշտ թէ ուրիշ բան չեն, եթէ

ոչ անժուժկալութիւն , ազահուլթիւն , հեշտասիրութիւն , որկրամոլութիւն և ամենայն չարեաց արմատն՝ զարծաթսիրութիւն :

Հազար անգամ կրկնեմ, դարձեալ չեմ յագենար ըսելէ՝ թէ ասանկ մարդիկ փոսերնին՝ իրենց ձեռքով կը փորեն , և 'ի նանիր կը բամբասեն ու կը թշնամանեն , զոմն այսպէս և զոմն այնպէս :

Մերկ ճշմարտութիւն մը :

Խրիմեան , ոչ առաքեալներէ մեծ , և ոչ նոյն ինքն էՄՄԱՆՈՒԷԼԷՆ վեր մարդմէ : Միթէ հնա՞ր էր որ ամեն ամբաստանութիւններէ զերծ և ազատ մնար : Ատոր ո՞վ կը զարմանայ : Բայց վայ իցէ մարդուն այնմիկ՝ ոյր ձեռն եկեացէ գայթակղութիւն : Եւ 'ի վերայ այսր ամենայնի , միթէ հնարաւոր բան է , որ որչափ ուժգին ալ ըլլան հոգմունք , միօրինակ տապալել կարողանան ամեն ծառ իրենց արմատէն : Քաւ և ոչ երբէք : Հոս ալ կը յիշեցնեմ ձեզի թուրքին առածը թէ՝ հէր գուշուն էթի եէնմէզ :

Մենք գիտենք , որ ձեզի այնչափ

հեշտ կուգայ արդարի մը արիւնը մատ-
նելը՝ որչափ դասալիք զինւորի մը պա-
տերազմի դաշտին մէջ անգէն ճանապար-
հորդի մը գերի վարելը :

Եթէ դուք Սրեւելեան պատերազմին
զինւորներէն ըլլայիք, ի՞նչ խեղճ պոփ-
նէր գերի չախտի վարէիք արդեօք իբրեւ
Ռուսո գազախներ :

Այս տեսակ յուսոյ ակնկալութիւննե-
ները՝ խիստ կարճատեւ ըլլալէն անմի-
ջապէս ետքը, ձեր կենաց և պատուոյ
վտանգներով՝ հազարապատիկ պէտք է
տուժէք՝ աստ և ՚ի հանդերձելումն :

Մինչև հոս գրածներնիս, մեր մտաց
ոյժին և դատողութեան համեմատ՝ հա-
մառօտ հերքում մը սեպելով, ամենեւին
միտքերնուն թող չանցունեն թէ՛ իրենց
գրածներուն կարեւորութիւն մը տալ
ուղած ենք, այլ մեր նպատակը մի միայն
Հայրիկի երգութեալ հակառակորդաց
զէնքերուն տկարութիւնը աշխարհածա-
նօթ ընել էր, ինչպէս որ կարծեմ բաւա-
կան ըրած ալ եմք :

Ասկէց ետքը քիչ մ'ալ իրենց հաս-

Կնակի ոճով վերջին անգամ տեսութիւն
մ'ալ ընենք ու այնպէս քէմէնչէն խօշ-
թուխնին տանք . բայց նախ սա հետեւ-
եալ ոտանաւորը ղենենք և ապա անցնինք
մեր առաջագործեանը :

Եթէ ունիք ականջ լսել ,
Արդէն շատ են , ինչ որ ըսի .
Սեւին երես սապոն քսել ,
ձերմկցընել չը հասկցուի :

Իմ միտս այն էր , ձեր պօչ սխմեմ ,
Թաթիկներնիդ՝ մէկ քիչ քաշէք .
Հայրիկին վրէժս ինչո՞ւ թռնեմ ,
Դուք ինքնին ձեր տուն կը քանդէք :

Զի այն օրէն յանցանք մեծ էր ,
Մինչ վանահայր ձեր Խրիմեան ,
Հերիք ըսաւ այդ լակոտներ ,
Վանքին կաթը ծծեն կենան :

Պատրիարքի արժանիքը ,
Գեղ զի՛ փայթ է Տէր Եսայի .
Ճանչցնելու վլիդ պարտքը ,
Ուրկէջ առիւր չարածճի :

Մինչեւ շահ մը՝ որ չունենաք,
Ազգին անկած ծակ աչքերով,
Շատոնց համայ կելնէք կերթաք,
Յոտից փոշիս թօթափելով:

Այն որ բազմաց սէր խանդակաթ՝
Ձեր աչքերուն փուշ է մտած,
Յուսոյ ծիծաղն, Հայոց այն բաղդ,
Ինչու ապրի՞ ձեր դէմ կանգնած:

Ուրեմն արի՛ք վնաս մշակներ,
Ահա ժառանգն է սա ազգին,
Ո՛հ չեն պակսիր, ձեր մօտ ձեռքեր,
Քամեւ արիւն այս արդարին:

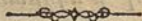
Եթէ խլել եւ տապալել,
Է ձեր պաշտօնըն՝ ի բնէ,
Մանգաղդ ընդէր չէ սովորել
Չարն հատանել ի սկզբանէ:

Բարեոյն՝ անկումն է կործանում,
Այլ թէ չարին՝ վնաս յաղթանակ.
Ընդէր չունիք այն բորբոքում,
Անդ դիմել, ուր կայ մրցանակ:

Խօսակցութեան շինծու ձեւեր,
Ա՛հ, ինչ խարդախ, ինչ խաբուսիկ,
Ձեր խիղճ կառնէք սեւերեսներ:
Ոտքերնեւդ տակ բոպիկ բոպիկ:

Կըլլած ունին ատանկ փօլմ,
Մեր Պօլսեցիք բընաւ երբէք,
Դուք ինչ մտքով ապապալա
Մաշտուն ծախել ոտք ելեր էք:

Գացէք, գացէք Քրտորդիներ
Լեռան որսեր ձեզ կապառեն.
Ձեզ համար հոս՝ գոց են դռներ,
Խօսքը մարդուն՝ մէյ մը կըսեն . . .

ՏՐԱՄԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՔ

— Պէ ախպար, ի՞նչ էք տուեր՝ չէք կրնար առնել սա՛ վարդապետներէն :

— Ինչ որ իրենք տուեր՝ չեն կրնար առնել Հայրիկէն :

— Իշտէ անոնք խրիմեանի ըրածներ կըսեն և կը հրատարակեն կոր : Սաղըր իշխեն զա՞յ տէֆա էղան օգուենուր : Սուտ խուլ ըլլալ պէտքը չէ եա :

— Ո՞րն է ըսածներնին, պատմէ՛ որ տեսնամ :

— Ականջդ խուրչի՞ն կաթեր է . չե՞ս լսեր որ պառ պառ կը պոռան թէ՛ Ս. Կարապետի վանքը կործաներ է :

— Ձերգէլէ՞ է հաներ, ի՞նչ է ըրեր :

— Չիյտեմ ինչպէս ընելը, բայց սանկ կը հասկցուի որ՝ վանքին պօստուրումը գտնուած եաղին քիւրերը ճաթեցուցեր է . քիւմէսին հաւերը՝ սամսարներուն խղդեւ տուեր է . կովերը մորթեր՝ փաստըմա չիներ, մէտէյին ուղած տեղերը հէտիյէ դրկեր է . խայմախի, կարագի խաղանները՝ շալկեր վարագ թռուցեր է .

Ռուսաստանէն կորզած քարպօններովը՝
եպիսկոպոսութեան քիւլահը խաբմիշ է
ըրեր . վանքին միաբանութիւնը՝ մէկիկ
մէկիկ մորթեր՝ տէրիններնին սօյմիշ ըրեր
մէջը պիւթիւն թուլում բանիրի լեցու-
ցեր և իրզրումայ սանճախը փէշկէշ տա-
րեր է . վիլայէթի միւթասարըֆութեան
խիւլում չախմիշ ընելուն վրայ ալ մա-
թուֆ դաղէթաճիին մէկը գօրգօրցուցեր,
մինչև պատրիարքութեան խաֆտանը
հագուցեր է :

Վանքին մախսէնները գտնուած 30 —
40 տարուան այն պատուական Նոյեան
հին գինիներուն մէջ ջուր խառներ է ,
ան կիւզէլիմ թութէ հանած բախիները՝
միաբանութեան յարկինք չանցունելով՝
ուրին ճուրին ըրեր է . սըկէ նըկէ հէտի-
յէ եկած պարարտ օրտէկները՝ մարդու
խուրսախ չանցած՝ ողջ ողջ կը համբառ-
նան եղեր . մատղաշ խուզիները ինքը
միայն ճաշակելով՝ կաղ ու բորոտ այծե-
րը միաբանութեան զօրով թօփուղով կը
կերցունէ եղեր . չիֆտլիկին կատանայի
պէս կիւզէլիմ խըսըրախները՝ վարդա-

պետներուն էմնիյէթ չընելով՝ հառը
հառը դիմացի լեռը կը փախցունէ՝ կէօ-
լիւքները միայն միաբանութեան կը թո-
ղու եղեր :

— Կէօլիւկը ի՞նչ է :

— Կէօլիւկ ըսուածը՝ մանր մունր ցած
ու պըտըլիկ աւանակներ են, որոնց վը-
րայ մեր գըքակալ և էշէքչէքմէզ վար-
դապետները նստած ատեն՝ զավալլընե-
րուն ոտքերը բիւթիւն բիւթիւն գետի-
նը կը քսուի եղեր :

Սյն խորոտիկ բաստեղները՝ փոխա-
նակ ծուածեղ շինելով՝ վանականաց
բարբարել տալու, սխտոր քացախ կը
կերցնէ եղեր, և ինքը սխտորէն շատ ա-
խորժած ըլլալուն համար՝ խեղճերուն
փիլավին վրայ ալ անցունել տալով՝ սար-
մուսախլը փիլավ պատրաստել կուտայ ե-
ղեր : Թող չի տար եղեր որ չոր դայիսին
քիւլահ շինելով՝ հէմ ուտեն, հէմ վե-
ղարի տեղ գլուխնին անցունեն : Տէրըն-
տասի իրիկուն Ս. Կարապետի անունով՝
ժողված կամ գողցած փայտերնին չթո-
ղուր եղեր որ իրենց բարեկամաց կամ

աղգականներուն տուները աշրմիշ ընեն : Խնայողութիւնն ալ այնչափ սաստիկ է եղեր որ՝ քէօմիւրի տեղ միշտ թէղէկ կը վառէ եղեր : Արեղաթողի օրերը՝ մինչդեռ ուրիշ վանահարց օրով հերիսա կը ծեծեն ու կ'ուտեն եղեր , ասոր օրով աղւորիկ ստըրօբայով ծեծ կուտեն եղեր : Առջի վանահայրները՝ բարեկենդանի օր միաբանութեան հետ Աշրթութուրա կը խաղան եղեր , բայց ասիկայ հինաւանդ սովորութեան ականջ չկախելով՝ ասոնց հետ միայն ջուռը , իսկ վանցի տղայոց հետ փատուկը կը խաղայ եղեր , Քրիստոսի այն խօսքը առարկելով թէ՝ « Թոյլ տուք մանկտուոյդ այդմիկ , զի դոցա է արքայութիւնն Աստուծոյ » : Ամենեւին թոյլատուութիւն չըներ եղեր՝ որ վըճկին օրերը ուխտաւորաց քովն երթալով՝ « խաւանօղներնուդ մէջի հաւկիթները տուէք որ՝ անոնք կոտորենք տէ՛ձեզի չի դպնանք » ըսեն : Սաստիկ կարգիլէ եղեր տաղաւարներուն գեղերն երթալ « գայլ ըլլանք տէ՛ դառներ պատուենք » ըսելու : Վերջապէս՝ վասն զի

Հայրիկն ալ վանեցի էր, վասն զի շինական էր, վասն զի գլուխը չօպանի պէս բէօստէքի խալբախ կը դնէր, վասն զի քաջաքարող էր, վասն զի Արծիւ կը թըռուցէր, վասն զի վարագայ վարդապետները ամեն պերեց վանքի մէջ լեցուց, վասն զի նախաշլը դուլպա կը հագնէր, վասն զի ճակատի բերչէմն՝ կալբաղից, սաղաւարդից և չաթալթապից տիւրս կը ցատկէր, վասն զի Աշըխ — Ղարիպի պէս միշտ « ա՛խ, օ՛Ֆ » կը հառաչէ . . . :

— Էյ ճանրմ, գլուխս ճաթեցաւ պէ, այդ ո՛րքան բան շարեցիր, սօնը չեկաւ դնաց: Ան աւանակներն ալ՝ այդքան նեղութիւններու համբերելով՝ կէսէ խափուխ սալլամիշ ընե՛նուն տեղ՝ զօ՛ր բան մ'էր վուճուտը վերցընել:

— Հէյ քուղում հէյ, դուն գիտեսքի ատոր բրօվան չըրի՞ն: Ըրին, ըրին ամմա՝ անիծից արմատ դնտակը տակ փախաւ:

Ահա ես խրիմեանի յանցանքները վերի վերոյ պատմեցի, մնացածն ալ՝ ասոնց

պէս բաներ են : Դուն ի՛նչ ունիս ըսելիք
սա զարիպ վարդապետներուն համար ,
որ լեզու ունին՝ բերան չունին , կուտ մը
ազ դիր բերաննին՝ մորթէ՛ զավալլները :
— Ա՛նոնց մէրամը գիտե՛ս ինչ է :

— Ես ի՛նչ գիտնամ , կոկորդիլոսի պէս
կուլան ամմա՛ ի՛նչ ըլլալը չեմ հասկնար :

— Ուրեմն եկուր ես ալ քեզի այն
հասկցունեմ , Բայց նախ եւ առաջ սա
պէտք է գիտնաս որ՝ Մշոյ խնդիր ըսե-
լով Ս. Կարապետի վանուց մէկ քանի աշ-
րեպետի վարդապետներուն ձեռք տեղը բե-
րելու կամ չբերելու դժուարութիւնը
խմանալու է , և այս տառնամեայ կիճիւղ
ուրիշ բանով չի յարդարուիր՝ եթէ ոչ
կամ խրիմեան յանցաւոր հրատարակուե-
լու է , կամ ասոնց ճիտը մէյ մէկ քար
կախելով Յովհաննու պէս ծովը նետելու
է որ Մշոյ աշխարհքը խաղաղի :

— Ա՛յ օղուլ , ինչո՞ւ այդպէս խաւարի
մէջ կը քալես , քու խելքդ անդամ մը
խրիմեանի արդարութեան կողմը վազեր
է , բնականաբար հոն ամեն բան ուղիւ
կը տեսնաս , եկուր անդամ մ ալ ասոնց

կողմը անաչառապէս փոքր ինչ աչքէ
անցուր և տե՛ս, գուցէ այնպիսի իրա-
ւունքներ ունենան, որ տալաճինին խա-
տին ըլլալուն համար չկրնան պաշտպա-
նելու :

— Խօսք կը հասկնամ, ինծի ան ըսէ :

— Ինչո՞ւ չեմ հասկնար, խօսք հա-
կցող հուսա մը մնաց, մէյ մը ես, մէյ
մ'ալ սա քովի տունին պատը :

Կատակ պէտքը չէ, խնդիրը ծա-
նրը է :

Ամա՛ն, առջեւնիս ծով է, չելլես
ձեռքերդ խաղցունես՝ անխտէ պաթմիշ
կըլլայ հա՛ :

Յիս նայէ՛ Պարոն . Տալաճինին երբ
խատի եղաւ, խնդիրը՝ քանի՞ տարուան է :

Է՛յ աղէկ ավօղաթութիւն տօղ-
րուսի, սանքի խատիութիւնը թէ որ
պատրիարքութիւնն է ըսել կուզես՝ տա-
հա նոր բան է, անկից առաջ ինչո՞ւ չը
կրցին իրաւունքներնին պաշտպանել՝ եթէ
ունէին, անանկ չէ :

— Հայ, հայ . հէմ խօսք է, հէմ Աւե-
տարանինն է :

— Քու խելքովդ միայն այդպէս է ,
մէյ մ'ալ ինծի հարցուր :

— Սէպէ քի հարցուցինք , խիկար ի-
մաստուն ըսէ նայինք :

— Ես բէք անանկ մեծ իմաստուններ-
էն չեմ ամմա , քեզի պէսներն ալ՝ պա-
տէմ թըրնախիով քիթիս ծակէն կը հա-
նեմ :

— Ձդէ՛ , վաղ եկանք , խօսքերնուս
կարդը մոնանք , քու խելքովդ՝ ինչպէս
է՛ ան ըսէ՛ նայինք :

— Իմ խելքովս միաբանի մը համար՝
հա՛ պատրիարքութիւն , հա՛ վանահայ-
րութիւն իքիսի պիր ուստա իշխյի պէս
բան մ'է շիտակը կըսեմ , ի՛նչ մեղքս
պահեմ :

— Հա՛ , հա՛ , հա՛ . ծօ անոր համար վա-
նահայրութենէն մարդը բապուճսուղ կը
փախցնէին կոր : Միթէ դուն կը կարծես
որ վանահօր դէմ մայմունի պէս դողա-
ցող միամիտ խախալօղներէ՞ն են ասոնք ,
անա՛ճ են՝ անա՛ճ , վանահայր մը մինչեւ
խօզ խապուխին չը խօթեն նէ՛ հիչ եա-
շաթմիշ կընե՞ն :

— Ես ընդհանուր առմամբ կարծիք
կը յայտնեմ կոր, ատանկ պաշըպօղուխ
ներուն խելքս չը հասնիր :

— Անանկ է նէ՝ կարճ կապէ :

— Ըսել է որ ատոր համար խրիմեանը
ատոնց բանին չէ եկեր :

— Անշուշտ, նա քանի որ վանական
ղեղծումները բառնալ, բարեկարգու-
թիւններ հաստատել կուզէր, անոնց եէ-
նիչէրիյի օճախը պաթըրմիշ ընելու պէս
բան մ'էր, քիչ մը քիչ օրը 40 անգամ
հաճի էյվաթի պէս հէլպէթ դիմացը կը
տնկուէին աղուէսաբար բէշերնին վրայ
քերելով մեռելի պէս բարեւ բռնած
աճապ ի՞նչ կըսէին : — Նստէ՛ք վարդա-
պետներ, ահա հոն գտնուածի պէս ձեզի
պատմեմ :

— Ծառայ եմ քաւ լիցի, մենք քէօ
վոտաց հողն ենք, մենք քէօ քով ալլա-
հի խարընճան ենք : Արժանի չենք ոչ
միայն նստելու, այլ մեր կանգնելն ան-
գամ քէօ դիմաց միեծ մեղք է, չէ՞ տիւ
Ս. կարապետի խաջորդն իյես. — հրա-
մայեցէք եթէ բանըմ ասելիք ունիք —

ըսկուն պաներ որ կանես տիւ մեր եիւ-
 վա կը քրքրես , մեր օճախ կը մարես ,
 խաղարաւոր տարի այսպէս գնացել ենք
 ինչո՞ւ նոր պաներ տիւրս կը խանես , հի-
 մի մեր ազգ Ֆռանկերաց քէօվ ամեն
 պան կը սովորեն՝ վանքերն պանըմ չեն
 յուսար , մէյէր գիւղացիք միանգամ որ
 աչուընին պացուէ՝ ըսկուն մեղի խաց
 չեն տայ , տիւ մեղք կանես էսա քէօ
 անձին , մեղի ու միեր վանից ու միեր
 յաջորդներաց , թող տուր ըսկուն եր-
 թանք , ինչպէս որ գնացել ենք , մեղի
 ահա ոչ ոսկի և արծաթ պակասի , մեր
 շտեմարաններ ամեն համբարեալ՝ կուղէ
 սոմն աշխարհք տանէ , կուղէ խայոց
 ազգէ մէկ խատ չի մնայ : կուղէ ֆրթեր
 երկիր ամեն թալլեն , մեղի պանըմ չեն
 կանայ աներ , այն ինչ ժամանակ որ կա-
 մենանք մենք էլ կը քրթանանք միեր
 վանք կէնէ մեր մօտ կեղնի , կաղաչեմք ,
 երես անկեալ կաղաչեմք , մեր ճամպախ
 մի մոլորցուցեր 'ի սէր հրաշալի Ս. կա-
 ղապետի ոսկորներաց միեկ մէնգըպէ ալ
 ասեմք քեզ խօսքերնիս վերջացուցեմք

խասկացար, խօշ չի խասկացար ինչ ա-
նեմք, քիւնչի մեր ծեռնից պանըմ չի
գար :

Ժամանակով տգէտ քահանային մէկն
որ բնաւ կարդալ՝ ժամերգութիւն ինչ
ասել է չէր գիտեր, բայց ռամիկ ժողո-
վուրդէն — որ Աստուած պակաս չանի —
այնպէս խաբել էր որ ամենն օր եկեղե-
ցւոյն մէջ բուրուառ ծեռքն այս ձայ-
նաւոր կը կարդար .

Երթանք Բէնկայ ,

Գանք Սէմառայ ,

Երթանք Բէկայ ,

Գանք Սէմառայ :

Մէկ օր մը տիւրս ելեր՝ լսեր է տի՛
Ալիթան անունով գիւղ մը կայ, հետեւ-
եալ օր՝ իր ժամերգութեան միջոցին
այսպէս ասաւ .

Երթանք Բէնկայ ,

Գանք Սէմառայ Ալիթան :

Յանկարծ բուրվառ կործաւ, մէջի
կրակներ ամենն ժողովրդոց վրայ թա-
քաւ, սկսան աղաղակել՝ մինչեւ հիմայ՝
Երթանք Բէնկայ, գանք սէմառայով լաւ

կերթայիք տէր պապա, ինչուտ էր պէտք
ալիթան, որ մեզ փորձութեան խանդիպ-
ցուցիր: Ճշմարիտ է ասաց քահանան,
ես իմ ծառքով իմ գլխուն պէլա խանի:
Կը խասկընաս Սրբազան, որ միեկ բառ
աւելցնելով ինչքան չարիք խոսաւ ի-
տայ տրտիրոջ համ ժողովրդի գլխուն:
Հիմայ որ տիւ էտքան տրպատուններ,
տպարաններ, կիրքեր, կազաթաններ,
կանոններ, տահա չեմ գիտեր ինչ պա-
ներ որ կաւելցուցես՝ դժոխքի կրակներ
ամմեն մեր վրայ պիտի թափես, տիւ ալ
վերջ բիւշման կենիս, լախքին նէ ֆայ-
տայ՝ կուշ էլտէն ուշտի: Սօն բիւշման-
լըք կասեն, ահճէ էթմէզ: Եկ՛ու քէօ
նախորդներաց ճամպախ պունի, ըսկուն
երթանք ուտենք խմենք մեր քէֆ նա-
յենք, Ազգին աղխոթող ըլլինք: Եէնէ
տիւ կիտնաս ծառայ եմք մեր մօտ էլ
պան չի մնաց ասելու:

— Դուք, ձեր խրատներ ամմեն ինձ
տուեցիք, որ ասոնք են՝ այնպէս չէ:
Գնացէք ձեր տեղ՝ զոր ինչ հրամայեալն
է ձեզ՝ զայն արարէք: (Քիթին տակէն)

Ձեզի մէկ պատիժ պէտք էր՝ որ երկինքէն իջնար, ահա իօրիմեան զրկեց Աստուած ձեր գլխուն վրայ, ինչպէս Մովսէսը՝ Փարաւոնի տան վրայ : Տեսնենք թէ Տէրն ինչ կը յաջողէ : Եւ անոնք ալ իրենց սենեակ քաշուելով՝ — Ժօ, աս պալալի մարդի, էսոր տակ մէկ կարպուղի կապուղ դնենք՝ կայտըրմիշ անենք, կէշ չենի, ասի խօսքի կալու մարդ չի, բնաւ երբէք :

Այն ատեն կարապետ և Եսայի մալկը՝ օղլուները՝ անհնարին ցասմամբ ձեռքերնին դէպ յերկինս բարձրացունելով՝ երդուան յանուն Ա. կարապետի՝ ոչ ուտել և ոչ ըմպել մինչեւ սպանցեն զԻօրիմեան :

Ինի մէնիմ, Աստուած իմ . . . :

Մահուի՛ն Էսպանի՛ն չէ :

